

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: ХУДОЖНЯ Й КРИТИЧНА РЕЦЕПЦІЯ

УДК 821.161.2ШевченкоТ.

*І. Набитович, проф.,
Люблінський університет імені Марії Кюрі-Скłodовської*

ТВОРЧІСТЬ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІЙ СПАДЩИНІ ЮРІЯ БОЙКА (БЛОХИНА)

Творча спадщина Тараса Шевченка, його ідейно-естетичні, ідеологічні переконання, особливості національного та релігійного світогляду постійно перебували у центрі уваги наукових зацікавлень Юрія Бойка (Блохина) (1909–2002) – одного з найяскравіших представників українського еміграційного літературознавства.

Оскільки творчість Т. Шевченка в період російського комуністичного окупаційного режиму була одним із важливих факторів імперської пропаганди, наукові студії Юрія Бойка були, зокрема, спрямовані на розвінчування советських квазінаукових міфів, які творилися навколо постаті митця.

Ю. Бойко доводить, що релігійна доктрина Т. Шевченка тісно переплітається з найважливішими етноментальними релігійними уявленнями українців. Антиклерикальні мотиви у його творчості є протиставленням до доктрини Російської православної церкви. РПЦ у Т. Шевченка виступає як один із засобів національного поневолення українців, а, разом з тим, оплот несправедливого соціального ладу.

Загалом же стилістично, ідейно, естетично творчість Тараса Шевченка є синтезом двох мистецьких напрямів. З одного боку вона закорінена в етнопсихології українців, українську історію та традиційний український світогляд. А з іншого, є яскравим вираженням приналежності до європейського культурного та світоглядного простору – як її органічна й важлива складова.

Ключові слова: *Т. Шевченко, Ю. Бойко, релігійні уявлення, імперська пропаганда, європейський культурний простір.*

Творча спадщина Тараса Шевченка, його ідейно-естетичні, ідеологічні переконання, особливості національного та релігійного світогляду постійно перебували у центрі уваги наукових зацікавлень Юрія Бойка (Блохина) (1909–2002) – одного з найяскравіших представників українського еміграційного літературознавства. Дескрипцію деяких аспектів досліджень Бойком Шевченкової творчості, світогляду, політичних переконань зроблено в дослідженнях А. Химинець [39], [40], [41]. У запропонованій статті я спробую зробити певну стислу синтезу шевченкознавчих досліджень Юрія Бойка (Блохина).

Шевченкознавством Юрій Блохин почав займатися ще в Україні, в міжвоєнному двадцятилітті. Одним із результатів цього пошуку

стала його російськомовна публікація в "Литературной учебе" "Борьба за Шевченка" [2].

У 1963 році була опублікована його стаття "Шевченкознавство 20-их р.р." яка підводила підсумок досліджень українськими шевченкознавцями того періоду. Автор публікації був безпосереднім учасником цього наукового процесу становлення українського шевченкознавства, знав особисто більшість із дослідників. Юрій Бойко виокремлює основні групи та напрямки їхніх досліджень творчості та життя Тараса Шевченка.

В підсоветській Україні сформувалися два основні осередки наукових студій Шевченка. У Харкові працювали І. Айзеншток, Д. Багалій, М. Плевако. Серед цієї групи однак "перевага залишалася на стороні людей, які хотіли поставити творчість Шевченка на службу режимові" (серед них – В. Коряк, А. Річицький) [27, 201]. У Києві ідеологічно-компартійні вимоги "здебільшого сприймалися, як сумна обставина, що спотворювала досвід", а вчені "більшою чи меншою мірою намагалися чи то пристосувати марксистські догми до свого розуміння наукових завдань", чи обійти їх [27, 201]. Першу групу Юрій Бойко називає "документалістами" (до них він відносить С. Єфремова (він був її організатором і лідером), М. Новицького, В. Міяковського, М. Навроцького та ін.), яка поставила собі за мету "збирати нові факти з життя і творчості Шевченка, перевести облік, зіставлення й перевірку раніше оприлюдненого фактичного матеріалу", а її діяльність була "реакцією на культове ставлення до Шевченка з боку попередніх генерацій" [27, 202]. Друга з них – "історико-соціологічна" (сюди належали М. Плевако, Д. Багалій, О. Дорошкевич), для неї "характеристичні намагання усвідомити характер зв'язків Шевченка з суспільним життям своєї епохи, вивчити соціальні течії минулого і знайти в них місце для Шевченка". Ця група найбільше змушена була рахуватися з вимогами марксизму [27, 205]. Третя група – "історико-естетична" (П. Филипович, П. Рулін, В. Петров (В. Домонтович), Б. Варнеке), яка розглядала літературні явища "на історичному тлі, але в них не відчувалося не тільки "духу марксизму", але й марксистська фразеологія проявляла себе в дуже обмеженій мірі" [27, 208]. Саме ця історико-естетична група почала руйнувати народницькі уявлення про Шевченкову "простонародність" та "найбільш конкретизувала тезу про значний культурний рівень" поета. П. Филипович одним із перших в українському літературознавстві спробував "зрозуміти місце Шевченка в європейській романтиці взагалі" [27, 211].

Четверту групу Юрій Бойко окреслює як "формалістичну" (Д. Загул, Г. Майфет, А. Шамрай, Б. Якубський), однак з об'єктивних та суб'єктивних причин її учасники "не витримували методологічної

послідовності, впадали в банальне соціологізування, і це збезцінювало їхні праці" [27, 211]. Однак їх заслугою було те, що вони здійснили "велику роботу щодо обліку, реєстрування формальних особливостей творчості Шевченка", хоча "дуже поверхово збагнули естетичний сенс цих форм" [27, 212]. Однак уже в 1930-их роках розпочалася брутальна ліквідація українського наукового об'єктивного шевченкознавства, "ряд років тривав публіцистичний погром надбань попередників, які створили підвалини для дослідів Шевченка: С. Єфремова, Мих. Мих. Новицького, П. Филиповича, Ол. Дорошкевича та інших виклято, запламовано, як "ворогів народу"". Багато видань творів Шевченка, як, ""по-шкідницькому" зретагованих, вилучено з бібліотек і книгарень" [25, 159].

Ця стаття є свідченням того, що створюючи власну наукову Шевченкіяну, Юрій Бойко достатньо повно знав головні тенденції розвитку та здобутки українського шевченкознавства.

У статті "Творчість Тараса Шевченка на тлі західноєвропейської літератури", написаній в перше десятиліття після Другої світової війни дослідник намагається розглянути творчість поета в контексті сучасних йому загальноєвропейських тенденцій у письменстві. Він критикує тих рецензентів, під впливом яких формувався погляд на творчість Т. Шевченка, що він "для Європи може бути лише зразком великої поетичної наївності й первісно-поетичної приваби, але не творцем великого культурного розмаху, не поетом великих образів, перейнятих ідейними шуканнями європейського духу" [16, 264]. Такий підхід призводив до дуже багатьох викривлень рецепції Шевченкової творчої постаті, як у контексті імперського російського письменства (тут його намагалися вбрати в ряди другорядного російського поета), так і європейського (де його неслухно порівнювали то з провансальським поетом Фредеріком Містралем, то, не зовсім доречно, з Робертом Бернсом).

Важливим є у цій статті й з'ясування кола читання Т. Шевченка (як демонструє Ю. Бойко, воно значно ширше, ніж це задекларовано О. Білецьким у дослідженні "Шевченко і світова література"). Тарас Шевченко, на переконання Юрія Бойка, "під оглядом обізнаності в літературі був людиною висококультурною і, зокрема, добре орієнтувався в поточному літературному житті Європи, а літературні скарби минулого і сучасного були для нього тою підставою, на якій виростала велика культура стилю, вишуканість його естетичних критеріїв" [16, 271].

Важливим бачиться й сформульована Юрієм Бойком у цій статті концепція своєрідного балансування Шевченкового творчого методу між класицизмом, романтизмом та реалізмом. У його творчості присутні "елементи класицизму, особливо наприкінці творчого шляху

[...], але в основі був він романтиком і крізь його романтизм проростали могутні парості яскравого реалізму" [16, 271–272]. Додам від себе, що таке бачення творчої синтези трьох різних творчих напрямів у Т. Шевченка можна пояснити й тим, що, на відміну від інших європейських культур, культура українська межі XVIII – першої половини XIX століття не має чітко означених меж переходу між ними: український класицизм, елементи якого можна добачати й у творчості Григорія Квітки-Основ'яненка (Микола Зеров), й Івана Котляревського (Валерій Шевчук) "вростає" в романтизм, а романтизм часто лучиться із проявами реалізму, й навпаки. Такий комплексний, синтетичний підхід Юрія Бойка до Шевченкової стильової ґами з'являється в українському літературознавстві чи не вперше.

Цікавою є проблема (поставлена у статті "М. А. Маркевич і Т. Г. Шевченко") співвіднесення української та російської мов у Т. Шевченка в контексті епохи Романтизму. Юрій Бойко приходить до висновку, що і М. Маркевич приходить до використання російської мови у творчості (як і М. Гоголь, П. Голота, А. Погорельський), "сприйнявши літературну романтику безпосередньо від найвизначніших її російських творців" [8, 185]. Усі ці автори не зуміли "цей рівень романтичної культури перенести на український ґрунт", бо "їхня романтична муза не могла подолати опору несформованості української мови" [8, 185]. Т. Шевченко йде іншим шляхом. Він починає творити тоді, коли український романтизм "носив ще прикмети стильової незрілості, мистецької невиразності. Некультивоване в довгій літературній процесі українське слово робило романтикові опір, романтико-естетична теорія виявляла себе фрагментарно" [8, 192]. Т. Шевченко сам долає цей опір слова, творить свою романтичну мистецьку парадигму.

Важливим у розгляді мовної складової творчої спадщини мистця залишається питання, чому усе ж він "вважав за можливе і доцільне писати російською мовою" [28, 47]. У статті "Шевченко і Москва" Юрій Бойко наголошує, що у перших своїх таких спробах (1841 року) український поет намагається "дати відсіч своїм напасникам у російській літературній критиці", довести, що те, що він пише українською "не є ознакою невміння творити по-російськи": він творить рідною мовою "з глибоких ідейних спонук" [28, 47]. Юрій Бойко переконливо й аргументовано доводить, що герої російськомовних творів Тараса Шевченка виражають "антимосковську поставу", й, одночасно, "негативні образи російських поневолювачів України відтворені письменником із життя і з глибокою правдивістю і відразою" [28, 54]. Слід зауважити, що одразу після виходу у світ "Кобзаря" багато хто з росіян переконував Шевченка "зректись української мови й перейти до російської літератури" [25, 158]. У останні роки життя поета тактика імперського

літературознавства змінилася: "Захвалюючи його творчість російські діячі намагалися перевернути її сенс. Добролюбов доводив і так усім очевидну народність та геніяльність поета, але разом з тим намагався переконати, що весь зміст української літератури повинен залишатися елементарно-простонародним. Це було намагання закрити українській літературі шляхи до творення великих вартостей універсального значення" [25, 158].

Світоглядно, на переконання Юрія Бойка, Тарас Шевченко "був послідовним українським націоналістом, що ненавидів Москву, і його державницький світогляд упродовж життя лише щораз більше кристалізувався" [16, 265], а "переборення рабського схилення перед Москвою серед земляків бачив Шевченко як центральне ідейне завдання своєї творчості" [28, 23]. Разом з тим творчість поета "підносила Україну до свідомого національного життя, виривала її з-під влади двох сусідів – Росії й Польщі. Свідомі цього російські й польські культурні діячі часто не в силі були в своїх оцінках Шевченка позбутися національного суб'єктивізму й рішуче применшували вагу Шевченкової творчості" [13, 166].

Полем ідеологічної боротьби, особливо у часи російської комуністичної окупації України, було ставлення Кобзаря "до Росії, російського народу, російської культури і письменства" [28, 1]. Пропагандистські кліше нав'язували "уперто-нахабно спрепарований образ Шевченка – нібито друга Росії" [28, 1]. Однак, "у Шевченковій творчості так густо антимосковських мотивів, – підсумовує Бойко-Блохин, – що вони просякають поетичну структуру його творів [так], що трудно було б у вичерпній мірі всі мотиви відзначити" [28, 5]. Очевидно, що українець Шевченко міг мати прихильність до окремих росіян, зокрема, "коли йшло[ся] про побутові відносини чи часткові інтереси, але вже й на перших кроках поетичної творчості росіянин як національний тип, сприймається ним інтуїтивно з відразою" [28, 3]. Юрій Бойко, поруч із цим, називає тих росіян, з якими у Шевченка були достатньо добрі та навіть дружні взаємини (малює Жемчужников, родина Толстих). Однак, власне у цих прикладах, Ю. Бойко, не до кінця бачить реальне національне підґрунтя такого ставлення. Насправді ж йдеться про прямих спадкоємців відомого українського роду, який суттєво вплинув як на історію України, так і на історію Росії XVIII віку. Адже і Жемчужникови, й Толсті були прямими нащадками (правнуками) останнього гетьмана України-Гетьманщини К. Розумовського й усвідомлення свого українського походження було в цьому роді в часи Шевченка ще дуже яскраво вираженим. До речі, Варвара Рєпніна, яка відіграла велику роль в житті Тараса Шевченка, теж була правнучкою гетьмана Кирила Розумовського. (Принагідно додаємо, що в такому ракурсі, напевно, недоречно називати

містифікаційну постать Козьми Пруtkова явищем російським. Бо ж усі творці цього образу – правнуки гетьмана Кирила Розумовського).

Якщо йдеться про Александра Герцена, то повага Шевченка-дисидента до цього російського дисидента не потребує окремих обґрунтувань. Надалі ж Т. Шевченко приходять до усвідомлення "необхідності боротьби між власною поневоленою та російською хижо-імперіялістичною націями" [28, 3].

Ці ідеї власне стають одним із наріжних каменів студій Юрієм Бойком Шевченкової творчості в ідеологічному аспекті. Такий ідеологічно-літературознавчий підхід, на моє переконання, цілком виправданий з перспективи антиімперського, антиколоніального літературознавства.

Саме в ідеологічному ракурсі творча постать Шевченка, його поезії були об'єктом фальсифікацій як у царській Російській імперії, так і в її продовженні – імперії російській советській. Ці фальсифікації були в центрі уваги українського еміграційного літературознавства. Богдан Кравців присвятив цій проблемі кілька статей: "Доля українського шевченкознавства в УРСР" [34], "Остракізм у шевченкознавчій бібліографії" [35], "Шевченкознавство в соцреалістичній дійсності" [36]. Подібно ж Петро Одарченко вивчав це явище в українському підсоветському літературознавстві за період шести десятиліть [37], [38].

Вагомим є внесок у дослідження цієї проблеми й Юрія Бойка (Блохина). У його науковому доробку ціла серія статей, присвячених проблемі фальсифікацій творчості мистця: "Шевченко і Москва" [28], "Белінський і українське відродження" [3], "Шевченкова річниця і завдання української науки" [25], "Переклади Шевченка на німецьку мову" [13], "Фальсифікація Шевченка в УССР" [21], "Шевченко і релігія" [30]. Принагідні думки щодо цього питання можна запримітити й у інших Бойкових дослідженнях. Можна б твердити, що й статті Богдана Кравціва, Петра Одарченка, а, зокрема, й публікації Юрія Бойка мали б бути сьогодні важливим вихідним матеріалом для очищення авгієвих стаєнь шевченкознавства від непотребу соцреалістичних квазінаукових статей та повернення первісної цілісності й чистоти Шевченкової творчої спадщини.

Юрій Бойко формулює основні ідеї таких багатограних фальсифікацій. Зокрема він акцентує на постійному наголошуванні на тісних українсько-російських культурних зв'язках, у яких українській культурі відведена тільки підрядна роль, й своєрідна вторинність (зокрема й Шевченко нібито "протягом усього свого життя був під впливом росіян" [21, 219], залежним "від різних явищ російської культури" [21, 216]). Одночасно фальсифікатори потворно перебільшували "наявні з цих зв'язків, раз-у-раз винаходячи їх там, де вони історично були неможливі" [3, 78].

Фальсифікатори, акцентує Юрій Бойко, намагалися показати українського мистця нібито прихильником акту "возз'єднання" України та Московії, "перетворити Шевченка в російського патріота" та "якнайбільше роздмухати зв'язки Шевченка з росіянами і звести відомості про його зв'язки з українською інтелігенцією того часу до мінімуму. Кожний навіть випадковий контакт з тим чи іншим росіянином підкреслюється, як щось особливе" [21, 221]. Поруч з тим "українські імена називаються остільки, оскільки їх не можна обминути, бо вивчення характеру взаємин Шевченка з тим чи іншим українським діячем не вважається за актуальне" [21, 221].

Зокрема яскравим виразником такої тенденції, був, як наголошує Ю. Бойко, Є. Шабліовський. Він – один із головних творців міту про Шевченка як послідовника "російських "революційних демократів" Добролюбова і Чернишевського" (Ю. Бойко резонно зауважує, що обидва вони "були молодші від Шевченка", й "обидва почали літературну діяльність пізніше від Шевченка" та й "не вдалося знайти ніяких переконливих доказів про їхній вплив на Шевченка" [25, 159]). Є. Кирилюк безапеляційно наголошував на тому, що на Шевченка впливали "і декабристи, і петрашевці, і Радищев, і Белінський, а Герценові, Чернишевському і Добролюбову припадає роля останніх вчителів, які остаточно допомогли йому зрозуміти інтереси українського народу" [21, 216]. Одночасно Ю. Бойко заперечує ідеї Є. Кирилюка про те, що "Кобзар" нібито відкрив для загалу Белінський, а його "естетика [...] мала вплив на Шевченка" [21, 217].

Якщо йдеться про російську літературу, то Т. Шевченко доволі критично ставився до творчості російського драматурга А. Островського та перших літературних проб Л. Толстого. Щодо Александра Пушкіна, то відчуваючи його "мистецький ґеній", Шевченко в Пушкіні "ненавидить [...] закоренілого російського імперіяліста" [28, 29] (таке бачення Ю. Бойко висновує зі спогадів Мікешина).

Важливим фактором ідеологічного протистояння було постійне намагання цензурування творів Шевченка, "приглушування" певних ракурсів його творчості (наприклад "соціальне в творчості поета випинано так, щоб затулити ним національне" [25, 159]), або й спеціального перекручування. Деякі з поезій Шевченка замовчувалися й були небажаними як у часи совєтської окупації, так і навіть у часи диктатора В. Януковича. Власне це твори, з антиколоніальним ідейним наповненням.

Приклади таких фальсифікацій, цензурування й перекручень Ю. Бойко демонструє на перекладах Шевченкових творів німецькою мовою (у двохтомному московському виданні "Taras Schewtschenko. Der Kobsar"). При цьому, зауважує дослідник, ні "Розритої могили", ні "Сови", "Великого Ляху", "Москалевої криниці" (обидвох редакцій) та "Якби то ти, Богдане п'яний", тобто тих творів, у яких Шевченкова

"національно-революційна концепція не знає жодного компромісу з Москвою" [13, 175] там не опубліковано. Одночасно, якщо у Шевченка "йде мова про Росію, про Московщину, то в такому разі відповідний текст аж ніяк не перекладено, а змінено" [13, 176].

Якщо йдеться про особливості Шевченкового релігійного світогляду, то, на переконання Юрія Бойка, він "віддзеркалює національні глибини української душі" [30, 101]. Поруч з усім, літературознавець твердить, що поет "ніде не заперечує ні Бога, ні християнізму, натомість різко виступає проти спотворень Христового вчення, проти пристосування Христової науки на неправедну користь владущим", а "ширий християнізм є невіддільний (для Шевченка. – *І. Н.*) від патосу національного і соціального визволення людства" [30, 102]. Разом із тим "християнізм Шевченка глибокий і зворушливий, насичений філософською заставою, його протест проти спотворювання християнства і використовування релігії для інтересів панівних елементів суспільства могутній" [25, 165]. Шевченко "був глибоко релігійною людиною, але російство сучасної йому православної церкви відштовхувало його, він тягнувся до первісної чистоти євангельського вчення і кидав громи на все те в церкві, що затьмарювало Христову істину" [25, 169]. Таким чином, Юрій Бойко наголошує на тому, що Шевченко "заперечував не Церкву взагалі, а потворність московської церкви", а "його симпатії на стороні питомих українських християнських традицій" [30, 104]. Лише в такому інтерпретаційному ключі стає зрозумілим, що "його "богоборницьких" рядків не можна зрозуміти інакше, як крайньої межі заперечення церкви сучасної йому, московської, якої він не хотів і не міг прийняти ні в чому" [30, 104]. Отже, в основі Шевченкового світобачення лежить християнський світогляд, але він розуміє, що Російська православна церква виступає в Україні одним із могутніх засобів brutальної русифікації, національної нівеляції українців, а, одночасно, й є дієвим і важливим інструментарієм соціального гноблення. Тому й він гостро виступає "проти тої церковної форми, яка в імперії вірно служила владущій нації та її соціальним верхам" [11, 56].

Варто звернути увагу на ще два аспекти шевченкознавчих студій у літературно-критичній спадщині Юрія Бойка. Йдеться, найперш, про статтю "Белінський і українське відродження". Ю. Бойко висновує з праць В. Белінського що той "ненавидів Шевченка жерущою ненавистю" [21, 216]. Йдеться про ненависть російського шовініста, яка випливала з його імперських переконань: "Він боявся розвитку української літератури, відчував в українській літературі початок українського національно-духового відродження і, як переконаний російський імперіяліст, кпив з українських

письменників", намагаючись "убивчою іронією, категоричним тоном осуду здушити її ще в повитку" [21, 216]. Белінський наголошував, на поетичності "українських звичаїв, переказів і народної творчості", нібито захоплювався "наївною красою українського побуту". Однак у цьому захопленні завжди підкреслюється, що "українське є привабливе так, як приваблива невинна дитячість" [3, 87]. Саме тому українські письменники мусять шукати "нової поезії життя, яке породжує нова загальноімперська дійсність" [3, 87].

Віссаріон Белінський мав безпосередній вплив на ідеї Ніколая Чернишевського і Ніколая Добролюбова. Добролюбов, під впливом Белінського, бачив для себе головним завданням щодо нової української літератури закривання будь-яких "перспектив розвитку, зведення її до літератури наскрізь народної, тобто назавжди примітивної – ці позиції Добролюбова мають найтісніший зв'язок з концепціями Белінського, чи також і переконання Добролюбова, що українська мова не може виробитися в мову літературну" [3, 78]. У рецензії на "Кобзар" Добролюбов означає поезію Шевченка, "як "наскрізь народню"", тобто таку, яка "не виходить за межі селянських ідеалів". Добролюбов "бачив у Шевченкові національного поета, але національно-визвольний сенс його поезій, як також і універсально-світове значення його творчості зігнував відповідно до своїх переконань, боячись розвитку української культури в повноцінну європейську культуру" [6, 66].

Ще один суттєвий ідеологічний аспект творчості Шевченка, який і сьогодні викликає дискусії – проблема того, яке семіотико-семантичне навантаження несе лексема "москаль" у поемі "Катерина". Ця, здавалося б, художня деталь є однією з основоположних для розуміння світоглядних засад Шевченкової творчості та життєвої постави. Тракткування назви "москаль" як соціального означника, вперше з'явилося в рецензії Добролюбова на "Кобзар" (Приглушуючи яскраво виражена національну та соціальну символіку образу Катерини, Добролюбов нав'язує бачення тут лише "несчастье бедной девушки, которая полюбила москаля, офицера" [28, 4]). Юрій Бойко пише, що "советські коментатори, щоб ослабити національно-ідейне вістря поеми "Катерина", наполегливо підкреслюють: москаль – це пан, офіцер. Таким способом національна колізія переноситься в площину соціальну" [28, 4]. Юрій Бойко, наводячи різні аргументи означення в "Катерині" москаля-як-чужого (за національною приналежністю), зокрема й наводить рядок "Піде в свою Московщину" та насмійки "москалів": "Ай, да наши! / Кого не надуют!"). А тоді підсумовує: "Це викликають не офіцери, це сміються російські вояки" [28, 4].

Шевченкознавство, таким чином, є одним із важливих складових наукового пошуку Юрія Бойка (Блохина). Його дослідження й

сьогодні залишаються украй актуальними, зокрема у контексті антиколоніальних та постколоніальних студій Шевченкової творчої постаті, його мистецького світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібліографія наукових праць проф. Юрія Бойка // *Український історик*. – 1975. – Ч. 3–4 (47–48). – С. 149.
2. Блохин Юрій. *Борьба за Шевченко* // *Литературная учеба*. – Москва, 1936. – № 5. – С. 77–90.
3. Бойко Юрій. *Белінський і українське відродження* // Бойко Юрій. *Вибрані праці*. – Київ : Медекол, 1981. – С. 78–93.
4. Бойко Юрій. *Біографія Шевченка на основі узглядення новіших досягів шевченкознавства* // Бойко Юрій. *Вибране*. – Т. 2. – Мюнхен, 1974. – С. 213–247.
5. Бойко Юрій. *Жінка в творах Шевченка* // *Промінь*. – Зальцбург, 1949. – 11.03.
6. Бойко Юрій. *Культ Шевченка і шевченкознавство* // Бойко Юрій. *Вибране*. – Т. 2. – Мюнхен, 1974. – С. 65–71.
7. Бойко Юрій. *Культ Шевченка. Шевченкознавство* // *Українське слово*. – Париж, 1954. – № 645. – С. 3–4.
8. Бойко Юрій. *М. А. Маркевич і Т. Г. Шевченко* // Бойко Юрій. *Вибране*. – Т. 2. – Мюнхен, 1974. – С. 181–203.
9. Бойко Юрій. *М. П. Драгоманов, його світогляд і соціально-політичні погляди* // *Самостійна Україна*. – Мюнхен, 1952. – № 9–10. – С. 2–10.
10. Бойко Юрій. *М. П. Драгоманов, його світогляд і політичні погляди* // Бойко Юрій. *Вибране*. – Т. 3. – Мюнхен, 1981. – С. 62–72.
11. Бойко Юрій. *Основи творчого методу Івана Франка* // Бойко Юрій. *Вибране*. – Т. 1. – Мюнхен, 1971. – С. 31–63.
12. Бойко Юрій. *О. Я. Кониський як біограф Т. Г. Шевченка* // Бойко Юрій. *Вибране*. – Т. 4. – Heidelberg : Carl Winter Universitätsverlag, 1990. – С. 219–228.
13. Бойко Юрій. *Переклади Шевченка на німецьку мову* // Бойко Юрій. *Вибране*. – Т. 2. – Мюнхен, 1974. – С. 165–180.
14. Бойко Юрій. *П. Зайцев. Життя Т. Шевченка* // *Наукові Записки Українського Вільного Університету*. – Мюнхен, 1957. – № 1. – С. 69–72.
15. Бойко Юрій. *Тарас Шевченко в наслідуванні Сергія Єфремова* // Бойко Юрій. *Вибране*. – Т. 3. – Мюнхен, 1981. – С. 349–362.
16. Бойко Юрій. *Творчість Тараса Шевченка на тлі західноєвропейської літератури* // Бойко Юрій. *Вибране*. – Т. 1. – Мюнхен, 1971. – С. 261–312.
17. Бойко Юрій. *Творчість Тараса Шевченка на тлі західноєвропейської літератури*. – Мюнхен, 1956. – 79 с.
18. Бойко Юрій. *Т. Шевченко в новому світлі* // Бойко Юрій. *Вибрані праці*. – Київ : Медекол, 1981. – С. 74–77.
19. Бойко Юрій. *Український романтизм центральної і східної України у його стосунку до західноєвропейської романтики* // Бойко Юрій. *Вибране*. – Т. 2. – Мюнхен, 1974. – С. 181–203.
20. Бойко Юрій. *Український романтизм центральної і східної України у його стосунку до західноєвропейської романтики* // *Наукові Записки Українського Вільного Університету*. – Мюнхен, 1965–1966. – № 8. – С. 61–78.
21. Бойко Юрій. *Фальсифікація Шевченка в УРСР* // Бойко Юрій. *Вибране*. – Т. 3. – Мюнхен, 1981. – С. 213–228.
22. Бойко Юрій. *Фальсифікація Шевченка в СРСР* // *Наукові Записки Українського Вільного Університету* / Ред. Юрій. Бойко. – Мюнхен, 1961. – № 4–5. – С. 5–19.
23. Бойко Юрій. *Франко – дослідник Шевченкової творчості* // Бойко Юрій. *Вибране*. – Т. 1. – Мюнхен, 1971. – С. 226–246.
24. Бойко Юрій. *Франко – дослідник Шевченкової творчості* // *Науковий збірник Українського Вільного Університету*. – Мюнхен: Logos, 1956. – Т. 6. – С. 14–33.
25. Бойко Юрій. *Шевченкова річниця і завдання української науки* // Бойко Юрій. *Вибране*. – Т. 2. – Мюнхен, 1974. – С. 157–164.
26. Бойко Юрій. *Шевченкова річниця і завдання української науки* // *Календар-альманах "Українського слова"*. – Париж, 1961. – С. 36–44.

27. Бойко Юрій. Шевченкознавство 20-их р.р. // Бойко Юрій. Вибране. – Т. 3. – Мюнхен, 1981. – С. 201–212.
28. Бойко Юрій. Шевченко і Москва // Бойко Юрій. Вибране. – Т. 3. – Мюнхен, 1981. – С. 1–61.
29. Бойко Юрій. Шевченко і Москва. – Мюнхен, 1952. – 64 с.
30. Бойко Юрій. Шевченко і релігія // Бойко Юрій. Вибране. – Т. 1. – Мюнхен, 1971. – С. 97–104.
31. Бойко Юрій. Шевченко і сучасна йому російська критика // Голос молоді. – Мюнхен, 1952. – № 2. – С. 16–17.
32. Бойко Юрій. Шевченко у своїй практичній революційній діяльності // Юрій. Бойко. Вибране. – Т. 4. – Heidelberg : Carl Winter Universitätsverlag, 1990. – С. 289–318.
33. Ільницький Микола. Еміграційне шевченкознавство: спектр інтерпретацій // Слово і Час. – 2012. – № 3. – С. 47–59, № 4. – С. 3–16.
34. Кравців Богдан. Доля українського шевченкознавства в УРСР // Кравців Богдан. Зібрані твори. – Т. 2. – Нью-Йорк, 1991. – С. 191–205.
35. Кравців Богдан. Остракізм у шевченкознавчій бібліографії // Кравців Богдан. Зібрані твори. – Т. 2. – Нью-Йорк, 1991. – С. 174–190.
36. Кравців Богдан. Шевченкознавство в соціалістичній дійсності // Кравців Богдан. Зібрані твори. – Т. 2. – Нью-Йорк, 1991. – С. 157–173.
37. Одарченко Петро. Тарас Шевченко в радянській літературній критиці (1920–1960) // Світи Тараса Шевченка. – Нью-Йорк, 1991. – С. 348–409.
38. Одарченко Петро. Шевченкознавство на Україні в 1961–1981 роках // Світи Тараса Шевченка. – Нью-Йорк, 1991. – С. 410–445.
39. Химинець Адріана. Ідеологічні аспекти та фальсифікації творчості Тараса Шевченка в інтерпретації Юрія Бойка (Блохина) // Spheres of Culture / Ed. by Ihor Nabytovych. – Lublin 2012. – Vol. 2. – С. 141–149.
40. Химинець Адріана. Концепція Юрія Бойка-Блохина стильової та ідейно-естетичної парадигми творчості Тараса Шевченка // Шевченків світ. – Черкаси, 2013. – Вип. 6. – С. 53–64.
41. Химинець Адріана. Шевченкознавство Івана Франка в рецепції Юрія Бойка-Блохина // Прикарпатський Вісник Наукового товариства імені Шевченка. – Серія: Слово. – № 2 (14). – Івано-Франківськ, 2011. – С. 25–34.

Надійшла до редколегії 11.03.14

Набитович И.

Творчество Тараса Шевченко в литературоведческом наследии Юрия Бойко (Блохина)

Творческое наследие Тараса Шевченко, его идейно-эстетические, идеологические убеждения, особенности национального и религиозного мировоззрения постоянно находились в центре внимания научных интересов Юрия Бойко (Блохина) (1909–2002) – одного из самых ярких представителей украинского эмиграционного литературоведения.

Поскольку творчество Т. Шевченко в период российского коммунистического оккупационного режима была одним из важных факторов имперской пропаганды, научные исследования Юрия Бойко были, в частности, направлены на развенчание советских квазинаучных мифов, которые создавались вокруг фигуры поэта.

Ю. Бойко доказывает, что религиозная доктрина Т. Шевченко тесно переплетается с важнейшими этноментальными и религиозными представлениями украинцев. Антицерковальные мотивы в его творчестве являются противопоставлением доктрине русской православной церкви. РПЦ в творчестве Т. Шевченко выступает как одно из средств национального порабощения украинцев, а, вместе с тем, как оплот несправедливого социального строя.

В целом же стилистически, идейно, эстетически творчество Тараса Шевченко является синтезом двух художественных движений. С одной стороны она укоренена в этнопсихологии украинцев, украинскую историю и традиционное украинское мировоззрение. А с другой, является ярким выражением принадлежности к европейскому культурному и мировоззренческому пространству – как ее органическая и важная составляющая.

Ключевые слова: Т. Шевченко, Ю. Бойко, религиозные представления, имперская пропаганда, европейское культурное пространство.

Nabytovych I.

Works of Taras Shevchenko in Literary Heritage of Yuriy Boyko (Blokhnyn)

The creative work heritage of Taras Shevchenko, his aesthetic and ideological beliefs as well as the peculiarities of his national and religious philosophy were always the focus of scientific interest of Yuriy Boyko (Blokhnyn) (1909–2002) – one of the brightest representatives of Ukrainian emigration literature.

Since work heritage of Shevchenko during the Russian communist occupation regime was one of the most important factors of imperial propaganda, scientific studies of Yuriy Boyko focused on dispelling the Soviet quasi scientific myths that were created around the figure of the artist.

Yuriy Boyko argues that the religious doctrine of Taras Shevchenko is closely intertwined with the major ethno-mental Ukrainian religious beliefs. The anticlerical motives in his work are the opposition to the doctrine of the Russian Orthodox Church. ROC according to Shevchenko serves as a means of Ukrainian national oppression, and, at the same time, a stronghold of the unjust social order.

Overall, stylistically, ideologically, aesthetically the writings of Taras Shevchenko are a synthesis of two artistic styles. On the one hand, it is rooted in ethnic psychology of Ukrainians, Ukrainian history and Ukrainian traditional outlook. On the other, there is a vivid expression of belonging to the European cultural and ideological space – as its organic and important component.

Keywords: Taras Shevchenko, Yuriy Boyko, religious beliefs, the imperial propagation, European cultural space.

УДК 821.161.2.09-057.56 "1951/1981" Коваль

**М. Бочко, канд. філол. наук., доц.,
Ужгородський національний університет**

ТАРАС ШЕВЧЕНКО В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ФЕДОРА КОВАЛЯ

У публікації йде мова про оцінку і популяризацію на Заході творчості Тараса Шевченка маловідомим поетом, критиком, публіцистом, помітним діячем української еміграції, активним учасником визвольних змагань за самостійну і соборну Україну Ф. Ковалем.

Аналізуються його окремі літературно-критичні та публіцистичні статті, присвячені Т. Шевченку.

Ключові слова: література української діаспори, Ф. Коваль, інтерпретація та популяризація творчості, Тарас Шевченко, понаднаціональна і понадчасова правда.

Федір Коваль (1913–1987) – маловідомий поет, літературний критик, публіцист, помітний діяч української еміграції. Він уродженець Закарпаття, активний учасник визвольних змагань за самостійну і соборну Українську державу. Не всі факти біографії письменника на сьогодні з'ясовані. Це стосується і його внеску в українську культуру.

Живучи далеко від рідного краю, Ф. Коваль переймався його долею, зокрема і функціонуванням української мови не тільки в Радянській Україні, але і в еміграції, популяризував на Заході творчість Т. Шевченка, а також українську культуру в цілому.

Нам відомі дві збірки його поезій – "Зелені ромби" і "Спудеї", а також літературно-критичні та публіцистичні статті. Письменник